

Ik was 11 jaar toen mijn broer stierf door een virus.

Over rouw en verlies in Coronatijd (8 februari 2012)

Johan Maes

In 1959 werd mijn jongste broer Lieven Maes geboren, de laatste van drie zonen. Ik ben de oudste. Al vlug bleek dat hij een “Rubellakindje” was. Rubella of Rodehond is een infectieziekte die je krijgt via druppeltjes in de lucht, bijvoorbeeld door uitademen, hoesten en niezen. (Waar hebben we dat nog gehoord?) Het wordt beschouwd als een “onschuldige kinderziekte” en kent gewoonlijk een mild verloop, laat ons zeggen een flinke verkoudheid, koorts, vermoeidheid, huiduitslag. Dit virus houdt echter nog iets veel minder onschuldig achter de hand. Bij zwangere vrouwen kan het zeer ernstige afwijkingen veroorzaken bij de baby. Mijn moeder was net zwanger toen mijn broer en ik door dit virus waren besmet. Lieven is uiteindelijk geboren met allerlei verschrikkelijke afwijkingen. Hij heeft zeven jaar geleefd of doorgebracht in een instelling voor kinderen met zware fysieke en mentale beperkingen. Toen hij op 7-jarige leeftijd stierf, was hij fysiek en mentaal nog een baby, blind, stom en doof, kortom bijna een kasplant. We gingen elke zondagnamiddag op bezoek. Mijn broer en ik stonden wat onwennig aan zijn ziekenhuisbedje en probeerden er zo vlug mogelijk van onder te muizen. Buiten. Ik herinner me andere kinderen op die afdeling, ernstig fysiek en mentaal gehandicapt, waarvan sommige vaak plots en angstaanjagend konden schreeuwen. Een geluid dat ik voor het eerst weer hoorde en herkende toen ik enkele jaren geleden vorming gaf aan hulpverleners in een instelling voor NAH -patiënten (Niet Aangeboren Hersenaandoening). We werden als kind bij dit alles niet opgevangen, niet begeleid, niet gezien in onze angsten. We kregen geen uitleg, wel na elk bezoek een ijsje in de beste tearoom van de stad. Wat ons best smaakte. Uiteindelijk is Lieven, tot verdriet én opluchting van mijn ouders, op 7-jarige leeftijd overleden. Mijn moeder heeft daarna enorm geijverd om vaccinatie tegen rubella wettelijk voor iedereen mogelijk te maken (het eerste vaccin kwam er in 1969 en werd standaard ingevoerd samen met Bof en Mazelen in 1985, het MBRvaccin). Dit was ongetwijfeld de motor van haar sociale en politieke carrière. Was er een vaccin geweest dan had ik nog een broer in leven, ik ben benieuwd hoe hij er uit zou zien en wie hij zou geweest zijn.

Corona roept dit allemaal in mij wakker. Dagelijks worden we overstelpt met informatie over virussen en vaccins. Bijna zestig jaar later komen er vragen in mij op. Wat is de impact geweest van de handicap en de dood van mijn broertje op mijn leven, dat van ons gezin, van mijn ouders? Op anderen in onze familie: mijn neef is (korte tijd) ingetreden in de orde van de Broeders van Liefde onder de naam 'Broeder Lieven'; mijn oom heeft zijn eerste kind, een dochter, 'Lieve' genoemd als eerbetoon. Mijn vader moest een extra job aannemen om de dure kosten van de instelling te betalen. Welke impact had dit op het jonge gezin? Heeft mijn moeder ons impliciet (nooit expliciet) de schuld gegeven en ligt dat aan de oorsprong van mijn moeilijke relatie met haar? Is mijn fysieke weerstand t.o.v. mensen met zware fysieke en mentale beperkingen te verklaren uit de angstaanjagende taferelen in de instelling? Mijn ouders hebben nooit de brug, de verbinding gemaakt tussen mij en mijn zieke broer, volgt daaruit voort dat ik geen noemenswaardige emotionele band gevoeld heb en voel met hem? Heeft de herstelgerichte rouwstrategie van mijn ouders (betekenisgeving via politiek en sociaal engagement) ertoe geleid dat dit heel lang ook mijn favoriete strategie is geweest (en nog is)? Ligt deze vroege verlieservaring aan de basis van mijn interesse in het rouwthema en van mijn beroep als rouwtherapeut?

Corona leidt tot zoveel collectief en persoonlijk verlies en rouw. Niet alleen na overlijden door het virus waarbij onze wijze van afscheid nemen onder druk komt te staan. We worden ook geconfronteerd met het pijnlijk verlies van vrijheid, autonomie, controle, zekerheden, identiteit, toekomst, veiligheid, vertrouwen en zoveel meer. Dit leidt tot afwachtende berusting bij de één of tot opstandigheid tegen de Coronamaatregelen bij de ander, met "virulente" berichten in de social media of dito acties in de straat.

Onder de oppervlakte sluimeren immers veel oude verliezen: onverwerkte verliezen, verborgen verliezen, bevroren verliezen, nooit erkende verliezen. In de diepte huizen vormen van chronische rouw, onzichtbare rouw, afgewezen of afgesplitste rouw. 55 jaar na het overlijden van mijn jongste broer komt dit verlies boven water als gevolg van wat de dag van vandaag brandend actueel is: 'het virus' en de 'vaccinatie'. Ik kan mij onredelijk kwaad maken over (en als ik mij niet bedwing, tegen) mensen die vanuit hun riante villa's met tuinzicht protesteren over de vrijheid die mensen wordt afgenomen, want door de avondklok om 12u 's nachts kunnen ze om vijf voor twaalf hun hond niet meer uitlaten. Ik kan me geweldig opwinden over mensen die zich niet willen laten vaccineren terwijl er

natuurlijk een aantal terechte bekommernissen zijn. Minder begrip heb ik voor mensen die om allerlei duistere redenen het vaccin weigeren maar als eerste klaar staan om vaccins in te laten spuiten om op reis te kunnen naar exotische oorden. Het is bij deze dus duidelijk dat vanuit mijn eigen levensverhaal Corona mij niet koud laat.

Corona is een collectief gedeelde traumatische ervaring en zal naar mijn mening niet leiden tot meer pathologische rouw. Niet zozeer de omstandigheden bepalen of een verlieservaring leidt tot pathologie maar of we die ervaring al of niet betekenis kunnen geven. Dit laatste doen we in verbinding met anderen, in uitbreiding met de hele wereld. Sowieso moeten we wat minder pathologiseren. Logisch dat Corona leidt tot meer gevoelens van angst, boosheid, eenzaamheid, depressie, rouw bij jong en oud, niemand ontsnapt eraan, maar daarom komt er nog geen tsunami van stoornissen op ons af. We zoeken immers naar alternatieve en constructieve vormen om van en met onze geliefden afscheid te nemen. We vinden rituelen uit als applaudisseren om 20u20 op de laatste dag van het jaar of samen tikken tegen een glas als eerbetoon en uiting van collectieve rouw. We krijgen een leerachterstand in de schoolvakken maar leren heel veel nieuwe dingen over hoe we leren en leven. We krijgen aandacht voor de schrijnende eenzaamheid van onze grootouders in de rusthuizen die er vóór Corona ook al was, maar nu meer zichtbaar wordt. We verdiepen of starten een hobby (puzzelen is leuker dan ik dacht) of een project, ontdekken sporten of mediteren, denken na over hoe we onze levenswijze kunnen veranderen, of schrijven artikels of boeken. We zoeken naar andere vormen van verbinding omdat de dynamiek van afstand en nabijheid grondig is verstoord. We leren dat fysiek dichtbij niet altijd betekent emotioneel dichtbij en dat fysieke afstand niet wil zeggen dat we niet emotioneel betrokken kunnen zijn. Door Corona krijg ik de kans om een verliesverhaal dat waarschijnlijk mijn hele biografie heeft gekleurd te onderzoeken en uit te puren. Ik zie dit ook bij cliënten gebeuren in mijn praktijk. Corona triggert en activeert oude en recente angsten, trauma's en rouw. Zoals elke pijnlijke crisis ook nu een kans om wat in haar diepte verscholen ligt, zichtbaar te maken, bestaansrecht te geven, te erkennen, te ontladen, uit te drukken, uit te zuiveren en in te lijven of te verweven in wie we zijn. Onaf en nog steeds op weg.